

**47. HET REORGANISATIE-ONTWERP
VERDEDIGD.**

47. HET REORGANISATIE-ONTWERP VERDEDIGD.*

Het reorganisatie-ontwerp is van vele kanten aangevallen, het is ook veelvuldig misverstaan. Vóór de Kerk haar advies uitbrengt is een woord van afweer en verheldering noodig.

Dit zal zich niet richten tot Ds. D. Boer, deze wordt elders te woord gestaan. Evenmin is het de bedoeling van dit geschrift historisch de plaats van het Ontwerp tegenover vroegere reorganisatiepogingen, met name tegenover de ontwerpen van Kerkherstel en Kerkopbouw aan te wijzen. Ons doel is niet anders, dan in het kort de principieele bezwaren, die om en in de Synode zijn gezeten, te ontleden en zoo mogelijk te weerleggen.

De grondgedachte van het Ontwerp is geen andere dan die, welke de Oecumenische beweging vervult, welke de houding der Kerk bepaalt in de landen, waar het Christendom tegen een vijandige staatsmacht heeft te strijden, de gedachte, dat de Kerk Kerk moet zijn. Kerk, dat is niet een andere vorm van Staat, het is evenmin vereeniging.

De Kerk heeft tot taak het Woord des Heeren te verkondigen. Dit sluit in, dat zij belijdt — in begrippen tracht samen te vatten — wat haar is geopenbaard, dat zij getuigt van de waarheid, die haar geschonken is, dat zij haar boodschap verkondigt naar alle zijden, het verlorene zoekt.

Zij doet dit in het maatschappelijk leven, behoeft daartoe de vormen van dit leven, ook die van de ordening en vastlegging van haar methode in reglementen. Die reglementen zijn rechtsorde-ningen als wetten en vereenigingsstatuten. Zij zijn echter reglementen van *de Kerk*, daardoor dienstbaar aan het ééne doel, mogelijk te maken dat de Kerk zelve waarlijk spreekt, getuigt, verkondigt.

De Kerk dus geen vereeniging. Het is niet altijd begrepen door de schrijvers en sprekers over dit Ontwerp, ook niet door ieder in de Synode. Met name de heer Bolt heeft het niet verstaan, als hij enkele uitspraken van den voorzitter van de reorganisatiecommissie in zijn rechtsgeleerd werk met den opzet van het Ontwerp in tegenspraak brengt. Gij zelf — wordt mij voorgehouden — hebt toch de Kerk een corporatie naar privaatrecht genoemd, die gedachte is niet uitgewerkt in het ontworpen reglement. Zeker, dat is juist, maar de geciteerde uitspraak geschiedde vanuit het standpunt van den Staat, naar het recht van den Staat. Voor den Staat der Nederlanden van heden is het niet anders, voor hem is de Kerk een vereeniging, zij het nog altijd een bijzondere vorm van vereeniging. Doch met dit oordeel heeft de Kerk in haar eigen organisatie niets te maken. De Kerk kan zich door niemand, ook niet door den Staat, de wet laten voorschrijven, zij heeft een

*) Geschreven in opdracht van het Reorganisatie-Comité der Nederlandsch Hervormde Kerk, 1938.

anderen Heer. De Kerk is volkomen gerechtigd haar doopleden leden te noemen, ook al moet zij ervaren dat, als zij onwillige hoofdgeld-betalers met behulp van de Staatsmacht wil dwingen, de Staat haar voorhoudt, dat naar *zijn* recht slechts hij lid is van de Kerk, die door eigen handelingen vrijwillig toetreedt. In hoeverre de Kerk zich binnen den Staat tegen deze regeling zou moeten verzetten is thans niet aan de orde — zeker is, dat zij de eigen organisatie van de Kerk niet raakt.

Doch er is nog een ander, nog wel zoo belangrijk punt, waar de bestrijding van het Ontwerp op de misvatting steunt, dat de Kerk vereeniging zou zijn als een ander. Het is voelbaar in de methode, waarop het Ontwerp wordt geïnterpreteerd, in het verwijt van vaagheid in principieele dingen, dat het Ontwerp wordt gemaakt.

Het is merkwaardig, hoe men dit Ontwerp steeds weer geïnterpreteerd heeft naar de letter en tegelijk toch geen oog had voor de eigen terminologie van het Ontwerp.

De interpretatie naar de letter werd verdedigd met een beroep op „er staat geschreven“. Dit beroep was wel zeer misplaatst — de gebondenheid aan de Schrift mag toch waarlijk niet gebruikt worden om bij een reglements-uitlegging alle gewicht op de woorden der reglements-bepalingen te leggen.

Zulk een interpretatie is reeds voor wet of vereenigingsstatuut uit den booze. Ieder jurist is zich daarvan tegenwoordig bewust; tot den kring der theologen schijnt het nog niet altijd doorgedrongen. Men kan iedere wet, ieder contract vermoorden door ze alleen naar de letter uit te leggen. Geen erger sabotage van de wet dan die, welke met volkomen miskenning van haar zin, met terzijdestelling van den samenhang der voorschriften, met onverschilligheid tegenover de uitkomst, alleen maar vraagt naar wat er letterlijk staat in een geheel op zichzelf genomen voorschrift. Niet alleen dat met dit alles en met nog meer, met de historische wording van de bepaling en haar verband in het geheel rekening gehouden moet worden — ten slotte beslist nog iets anders. Het is het doel der bijzondere regeling, op zijn beurt ondergeschikt aan dat van de regeling in het algemeen, het doel van alle recht. Iedere interpretatie heeft een kleur, die zij in laatste instantie ontleent aan den aard der verhouding, waarop zij betrekking heeft. De interpretatie van een politie-verordening of van een belastingwet is anders dan die van een burgerlijk wetboek of een grondwet. De letter heeft bij de eerste veel grooter waarde dan bij de laatste.

Deze wel zeer beknopt gehouden opmerkingen zijn noodig om plaats te maken voor de noodzakelijkheid, het bijzonder karakter van Kerk-reglementen en daarmee zoowel de terminologie als de interpretatie van die reglementen te kenmerken.

Kerk-reglementen zijn regelen voor wat zich niet regelen laat, ordeningen van wat niet geordend kan. Men zou de stelling kunnen

poneeren dat van iedere stof, die in een reglement wordt vastgelegd, hetzelfde geldt. Ten slotte is de werkelijk geldende regeling iets anders dan de som of de eenheid van de neergeschreven formules. Doch voor de Kerk geldt dit toch wel in bijzondere mate, op een andere wijze dan elders. De Kerk heeft als de Staat, als de vereeniging behoefte aan preciese, stipt te volgen regels als het gaat om haar procedure, om de afbakening van de bevoegdheid der verschillende autoriteiten in haar midden, over financiële zaken, of over de wijze van verkiezing van haar vertegenwoordigende lichamen, om slechts enkele voorbeelden te noemen. Een Kerk-reglement over verkiezingen verschilt niet zoo heel veel van een kieswet. Doch de Kerk moet in haar reglementen altijd een opening laten, waar zij slechts verwijzen kan, niet regelen. Ook dat doen Staatswetten en vereenigingsstatuten als zij op ongeschreven recht wijzen (billijkheid, goede trouw), maar met een Kerk-reglement staat het toch nog wel iets anders. Een Kerk-reglement moet zoo strak mogelijk worden gehouden. Wie reglementeert moet vooral bedenken, dat hij niet verkondigt, niet getuigt, hij moet zijn taal dwingen in zoo streng mogelijke vormen, zoo sober mogelijk zijn. — Niettemin: hij is niet een goed wetgever voor de Kerk, indien niet hier en daar doorklinkt, dat zijn kerkelijke wetgeving niet is regeling of ordening zonder meer, maar ten doel heeft *de Kerk* te dienen; indien hij niet een oogenblik uit de dorre artikelen-taal wijst naar iets anders, iets meers; indien er niet in komt iets van de bewogenheid, die in het spreken van de Kerk thuis hoort. Nog eens: vooral beheerscht, vooral sober, niet opzettelijk, niet anders dan door de zaak zelve gedrongen, zonder rhetoriek — doch ongelukkig de Kerk wier regeling hiervan niets laat zien. Dit is wat men als lyriek in het Ontwerp heeft beschimpt. Ook dan moet het reglement precies zijn in zijn terminologie, schiet het daarbij te kort, dan moet het worden gecorrigeerd, doch men mag dan ook verlangen, dat die terminologie ook heel nauwkeurig wordt gezien, dat als „herziening" naast „hervorming" wordt gebruikt, niet wordt verondersteld, dat beide woorden eenvoudig synoniem zijn. En — wat nog belangrijker is — men mag, als van „belijdenis" wordt gesproken en van „hervorming van de belijdenis", niet de woorden gaan hanteeren alsof hun beteekenis *vast* ligt als die van „hout" of van „ijzer" en men slechts een woordenboek heeft na te slaan om die te constateeren en zoo iedere vraag, die kan rijzen bij toepassing der wetsbepalingen, Waarin zij worden gebruikt, vanzelf haar gladder oplossing vindt.

Wij zijn met dit betoog over de taal en de interpretatie van Kerkelijke reglementen als vanzelf gekomen bij het meest principiële punt, waartegen zich de bezwaren vooral ook van Prof. Brouwer en van hen, die zich op hem beroepen in de Synode, hebben gericht: art. 8, met name sub 5.

Er staat:

Het wezen en doel der Nederlandsche Hervormde Kerk, door haar zelve, als deel van de Eene Algemeene Christelijke Kerk, tot uiting gebracht in hare historische belijdenisgeschriften en liturgische formulieren, sluit in... de zorg voor hare belijdenis door hervorming en handhaving, opdat het geloof der Kerk in hare verkondiging en in hare symbolische en liturgische geschriften steeds zuiverder tot uitdrukking kome en opdat de openbaring van God, Vader, Zoon en Heiligen Geest naar de Heilige Schrift als regel van geloof en leven worde geëerbiedigd en het karakter der Kerk als Kerk van Christus worde bewaard."

Vóór wij over de woorden „belijdenis en belijdenisgeschrift”, „handhaving” en „hervorming” verder spreken, eerst eenige opmerkingen over gebreken in de terminologie door de Commissie zelve opgemerkt, die verbetering behoeven. Wij plaatsen deze hier te liever omdat wij willen doen uitkomen, dat wij ons volkomen bewust zijn, dat onze uitdrukkingswijze gebrekkig is, dat wij hier, waar de doornigste dingen moesten worden aangepakt, wellicht niet altijd juist grepen. Alleen, wij zijn van oordeel dat men, zoo ergens, hier met het gebrekkige tevreden moet zijn en dat hier, als zoo dikwijls, le mieux est l'ennemi du bien.

Doch ter zake. In den aanhef wordt „en doel” beter weggelaten. Het woord herinnert nog te veel aan de vereeniging. Dat het insloop bewijst wel, hoe moeilijk ook zij, die voor het gevaar op hun hoede zijn, zich los maken van de veronderstelling, dat de Kerk een vereeniging is van Christenen, die samengekomen zijn tot een bepaald, door hen zelf gesteld doel. Zij zijn samengebracht, hun taak is hun gegeven, een doel kiezen doen zij niet. De Kerk als deel van de Eene Algemeene Kerk staat beter in 7: het onderhouden van betrekkingen met andere deelen. dan in den aanhef. De terminologie van den aanhef en die van n. 5 doen de vraag rijzen of „historische belijdenisgeschriften en liturgische formulieren” iets anders is dan „symbolische en liturgische geschriften”; beide uitdrukkingen beoogen hetzelfde, het is daarom beter de laatste te vervangen door „belijdenisgeschriften en liturgische formulieren”. De geciteerde bepaling wordt dus — zie hier een amendement, dat wordt voorgeslagen — beter gelezen: Het wezen der Nederlandsche Hervormde Kerk, door haar zelve tot uiting gebracht in hare historische belijdenisgeschriften en liturgische formulieren, sluit in: de zorg voor hare belijdenis door hervorming en handhaving, opdat het geloof der Kerk in hare verordening en hare belijdenisgeschriften en liturgische formulieren steeds zuiverder enz.

We zetten dit alles voorop om met des te meer kracht het gebruik van de termen „belijdenis”, „hervorming” en „handhaving” te verdedigen, vooral om voor de zaak op te komen, die met deze woorden wordt aangeduid en het misverstand, dat hier is gerezen, als ongegrond af te wijzen.

Men heeft het voorgesteld of belijdenis synoniem is met belijdenisgeschrift, of wat gehandhaafd wordt alleen kunnen zijn de historische belijdenisgeschriften, of dus ieder, die deze niet van het begin tot het eind kan onderschrijven naar het Ontwerp onherroepelijk uit de Kerk zou moeten worden gebannen.

Wie zoo spreekt, weet niet wat belijdenis is — evenmin wat kerkelijke' tucht beteekent.

Belijdenis heeft dubbele beteekenis — het duidt zoowel het feit van het belijden aan, als de in geschrift vastgelegde formulering. Wel verre van tot verwarring en misverstand aanleiding te geven is het juist van belang dat dit woord in zijn dubbele beteekenis wordt gebruikt en verstaan. Het woord drukt het feit uit, dat de Kerk het Woord Gods gehoord heeft, dat de mensch getuigt van wat hij gehoord heeft en hoe hij het begrepen heeft. Het belijden geschiedt in woorden en begrippen — het geestelijk leven zoekt er zijn vorm in. Die vorm is altijd inadaequaat aan de werkelijkheid. Belijden is pogen te formuleeren wat nooit anders dan gebrekkig geformuleerd kan worden. Niettemin is de formulering noodzakelijk. Geschiedt deze niet, dan verwatert en verslapt het geloofsleven. Geschiedt zij in tijden van sterk kerkelijk besef door mannen, wien de gave daartoe geschonken is, dan wordt zij houvast voor latere tijden, krijgt zij een waarde voor het geloof, die eerbied vraagt en onderwerping. De belijdenis is niet Heilige Schrift, heeft nimmer het gezag van deze — doch zij heeft gezag.

Een „belijden" zonder belijdenisgeschrift is een vaagheid, die ongrijpbaar blijft en zich zelve oplost. Een belijdenisgeschrift waarachter niet een belijden leeft, wordt een dood ding. In belijdenis zijn beide samengegrepen.

Als dus in art. 85 wordt gesproken van zorg voor de belijdenis door hervorming en handhaving — dan wordt èn zorg voor de belijdenis als stuk geestelijk leven, èn zorg voor de belijdenis als in schrift vastgelegde formulering, voorgeschreven. En in beiderlei zin moet deze hervormd en gehandhaafd worden.

De mogelijkheid is geopperd, hier niet van „belijdenis", maar van „belijden" te spreken. Prof. Berkelbach meende daardoor aan gerezen bezwaren tegemoet te komen, Prof. Haitjema en schr. dezes achtten de verandering geen onoverkomelijk bezwaar. Nadere samenspreking van de leden der reorganisatie-commissie met andere voorstanders in het Comité bracht echter tot de conclusie, dat deze wijziging stellig geen verbetering zou zijn. Zorg voor het belijden is niet mogelijk zonder zorg voor de belijdenis. Zoodra gesproken wordt van zorg voor belijden, opdat het geloof steeds zuiverder tot uitdrukking kome, dan is daarin reeds gedacht aan de zorg voor de formulering van het belijden. „Belijden" in dat verband is slechts een minder goed woord voor belijdenis. Materieel verandert er niets, maar de *twee* zijden van het begrip komen minder goed uit. Het is een verarming, een gebrekkiger woord wordt

gesteld in plaats van het volle, rijkere „belijdenis". De zorg moet èn de intellectueele zijde van het geloofsleven betreffen èn de formuleering in het geschrift, ten slotte het geschrift zelf. Er is hier geen dubbelzinnigheid, die onklarheid bedekt, er is hier een in den aard van het begrip gelegen tweezijdigheid.

Art. 8 spreekt in zijn aanhef van de „historische" belijdenisgeschriften der Ned. Herv. Kerk. Dit is herinnering aan het feit, dat de laatste vaststelling van haar belijdenisgeschriften dateert uit het begin der 17e eeuw, dat zij daarna niet opnieuw tot belijden gekomen is. Een belijdenis is niet een reglement, dat men, als men op eenig punt een leemte voelt of als bepaalde deelen aan bestaande inzichten minder juist voorkomen, eens kan gaan herzien, hier wat schrappend, daar aanvullend, elders nieuw formuleerend. Een belijdenis is een getuigenis, die de Kerk alleen kan uitspreken als zij dat *moet* doen, als zij in geloof zeker is daartoe geroepen te zijn. Belijdenis kan nooit een compromis zijn tusschen stroomingen in de Kerk, waarin zij den grootsten gemeenen deeler zouden zoeken van haar gezamenlijke overtuigingen. Het is een dwaasheid te meenen, dat de Kerk een nieuwe belijdenis zou kunnen krijgen doordat zij op een willekeurig oogenblik haar bekwaamste theologen bijeenroept, die dan eens zouden moeten overleggen, wat hun nu allen gemeen is. Belijdenis wordt altijd geboren uit den nood der tijden. Als afweer noodzakelijk is van dwaalleer, als de Kerk geroepen wordt naar binnen of naar buiten het karakter van haar geloof te accentueeren. Let op wat nu in Barmen en in Dahlem is geschied.

Zulk een oogenblik is er voor de Ned. Hervormde Kerk na Dordrecht niet meer geweest. Het is haar geluk, dat haar belijdenis ongeschonden bewaard is gebleven.

Doch daarmee is niet gezegd, dat die belijdenis — nu nog uitgangspunt van iedere dogmatische bezinning, rijke bron, die voor ieder, die in haar poogt door te dringen, nieuwe schatten blootlegt — het voor altijd gegeven, onveranderlijk richtsnoer der Kerk zou zijn. Integendeel — als elk menschenwerk gebrekkig, is zij onvoorwaardelijk aan veroudering onderhevig. Letterdienst, altijd ongeoorloofd, wordt bedenkelijker naarmate de belijdenis in den tijd verder naar achteren ligt — zoodra het karakter van een bepaald tijdvak door zijn tegenstelling tot het heden sterk naar voren komt.

Als wij zeggen, dat de belijdenis moet worden hervormd en gehandhaafd, dan wordt ten aanzien van ieder dezer termen de dubbele beteekenis bedoeld. In handhaving en hervorming zit het dynamische dat hier door sommigen ten onrechte werd gemist; zij, die de handhaving zien als een proces, waarbij eenvoudige toetsing van de letter van een geschrift plaats heeft, zijn zelf in een statisch denken bevangen.

De belijdenis moet worden hervormd, dat wil zeggen de Kerk

moet zich bewust zijn, dat zij aan haar dogmatiek heeft te arbeiden, dat zij gereed moet zijn antwoord te geven op de vragen, die uit het menselijke leven tot haar komen, waarde én onwaard« daarvan vast te stellen, het eigene der Kerk uit te spreken, waar de mensen het moeten hooren en zóó, als zij het moeten hooren.

De Kerk, die *nu* opnieuw haar ordening vaststelt, moet deze taak voorop stellen, omdat zij zich bewust is dat voor haar in dezen tijd spoedig het oogenblik kan komen, dat zij belijden moet, opnieuw en anders dan vroeger uitspreken, wat zij als haar leden bindende getuigenis heeft te verklaren om gezamenlijk vast te staan tegen de machten der wereld, om naar binnen te binden en naar buiten te roepen. Zij moet zich bewust zijn, dat zij hetgeen zij vroeger gezegd heeft, voortaan anders zal moeten zeggen. De kern blijft — maar het aan tijdgebundene wijzigt zich.

Doch zij kan dit alleen, als zij tegelijkertijd haar belijdenis handhaaft. Doet zij dit niet, dan *bindt* zij haar leden niet, dan verflauwt haar woord, omdat het dubbelzinnig wordt, krachteloos door tegenspraak en onzekerheid.

Dit sluit de noodzakelijkheid van leertucht in. Kerk is geen vereeniging ■— daarom geen Kerk zonder leertucht. Als we dit uitspreken, bedoelen wij daarmee geenszins ons op den leertucht als op een goed ding te verhoovaardigen. Iedere toepassing van leertucht is een kwaad voor de Kerk — niettemin kan zij noodzakelijk zijn. Zoo mogelijk moet de Kerk de toepassing van leertucht vermijden. Vandaar de plaats van den moderator in het Ontwerp. Maar als dat onmogelijk is, moet zij haar evenzeer aandurven.

Een kwaad — zoodra de Kerk zich in het afsnijden zou gaan verheugen, is zij op den verkeerden weg, zij snijdt immers in eigen vleesch. Het is haar zwakheid, dat haar leden zooverre zich keerden van de kern van haar eigen leven. En zij moet zich bewust zijn dat het licht, dat haar gegeven is op verschillende wijze kan breken in de glazen, die het opvangen, dat de rijkdom van de boodschap niet door allen op dezelfde wijze wordt begrepen, dat eenvormigheid hier dood kan zijn.

Leertuchttoefening is een kwaad, zij kan echter noodzakelijk kwaad zijn — een belijdende Kerk kan niet dulden wat haar karakter als Kerk van Christus in gevaar brengt. Doch dan moet het zeker zijn, dat de Kerk door de afwijking in gevaar is, dat zij als Kerk verwerpen *moet* wat haar wezen poogt aan te tasten. Zulk een verklaring kan alleen de Kerk als Kerk geven.

Houdt men dit alles in het oog, dan ziet men hoe ongeoorloofd vragen zijn — die reeds bij het samenstellen van het Ontwerp werden opgeworpen en die voortdurend worden herhaald — of nu deze of gene groep de vrijzinnigen of de ethischen of de gereformeerde bonders. „eruit moeten”. En evenzeer vragen of ieder, die b.v. niet aan de maagdelijke geboorte gelooft, uitgestooten

moest worden. Dergelijke vragen zijn volstrekt niet ter zake. En dit om drieërlei redenen.

Ten eerste kan alleen *de Kerk* zulk een uitspraak doen.

Ten tweede kan zulk een uitspraak nooit een groep, enkel een concreet geval, een bepaalde prediking van een bepaalden ambtsdrager betreffen.

Ten derde kan die uitspraak alleen gegeven worden in een bepaalde situatie — de situatie bepaalt mede wat de Kerk in haar roeping hindert en belemmert.

Iedere abstracte uitspraak is ongeoorloofd — leertucht bestaat alleen in het recht doen, hier en nu.

Lichten wij dit toe.

Een uitspraak als hier bedoeld kan alleen geschieden, indien zij met volle verantwoordelijkheid tegenover de Kerk geschiedt. Iedere rechtspraak is ten slotte gewetenszaak. Kerkelijke rechtspraak is dit in zeer bijzonderen zin, omdat hij, die er aan meewerkt, niet tevreden kan zijn met het bewustzijn, dat hij naar menschelijk gebrekkig inzicht recht heeft gedaan, maar zeker moet zijn, dat zijn uitspraak tegenover de Kerk, dat is tegenover God en Zijn Openbaring verantwoord is. Die verantwoordelijkheid is een zware. Lichtzinnig is elk praten over groepen, die al dan niet uit de Kerk zouden moeten verwijderd. Aan die lichtzinnigheid maakt hij zich schuldig, die het Ontwerp prijst, omdat het de gelegenheid zou geven, de vrijzinnigen er uit te gooien, maar ook hij, die het vreest, omdat die gelegenheid zou geboden zijn. Ongeoorloofd ook is het een enkele dogmatische uitspraak als die van de maagdelijke geboorte uit het verband te lichten, te veronderstellen, dat bij onbevredigend antwoord op deze vraag geheel op zich zelf gesteld afzetting zou moeten volgen. Dat is leertucht op de wijze van Assen. Doch dat is niet Kerkelijk, niet Christelijk. Hiermee is volstrekt niet betoogd dat niet op grond van een enkele uitspraak de leertucht kan werken. Ontkenning daarvan in abstracto is even onjuist als erkenning. Het zal altijd op het concrete geval aankomen — op de vraag: is deze prediking, hier en nu niet te dulden. Het is niet een afwijzing van „een" dogma, die grondslag voor afzetting kan zijn, maar de afwijzing van dit dogma door dezen bepaalden predikant in deze bepaalde gemeente in dit bepaald tijdsgericht. De afwijzing kan in een verband staan, dat haar onschadelijk maakt, zij kan onduldbaar zijn. De tijdsomstandigheden kunnen tot zulk een toespitsing dwingen op een bepaald punt, dat dit een gewicht krijgt voor de prediking, dat het tevoren niet had. Natuurlijk zal, omdat leertucht-oefening rechtspraak is, naar eenheid en harmonie tusschen de uitspraken moeten worden gestreefd. De Synode als hoogste rechter zal behoefte hebben zichzelf gelijk te blijven — maar zij zal haar taak alleen kunnen vervullen, als zij zich bewust is, dat haar eenige plicht in deze is: de belijdenis en daarmee het karakter van de Kerk als Kerk te hand-

haven. De belijdenis-geschriften zullen haar uitgangspunt zijn; zonder deze zou zij hopeloos in het vage rondtasten, zij bieden haar richtsnoer, zij zijn geen politie-verordening, die door eenvoudige subsumeering van het geval onder den abstracten regel wordt gehandhaafd.

Laat men nu niet zeggen, dat dit vaag is en daarom bedenkelijk. Laat men liever pogen te begrijpen, dat de precisie, die men begeert, ongeestelijk is. Laat men toch ook niet bevreesd zijn. Een groot deel van de oppositie tegen het Ontwerp is op angst gebaseerd; angst is altijd een slechte leidsvrouw, maar zoo ergens dan in de Kerk. Ieder weet, dat leertucht risico in zich sluit. Een absolute veiligheid tegen onjuiste hanteering bestaat niet. Het kerkelijk leven in Nederland is nu al lange tijden bedorven door angst en wantrouwen, van weerszijden van links tegen rechts en van rechts tegen links. De partijstrijd en al wat kerk-politiek heet — bedenkelijk woord voor een bedenkelijker zaak — is er het gevolg van geweest. Laat men begrijpen, dat als men daaruit, daarboven wil komen, het noodig is het gevaar aan te durven. Leertucht is een gevaarlijk bedrijf. Maar het geloofsleven is altijd gevaarlijk — iedere veiligheid, die de mensch zich bouwt, wordt telkens weer stukgeslagen. Het ongeluk der Ned. Herv. Kerk is geweest, dat zij altijd maar weer veiligheid, veiligheid voor zoo veel mogelijk menschen zocht. Wij begrijpen volkomen, dat wie de classicale vergaderingen beziet, zijn hart vasthoudt als hij denkt, hoe *déze* nu leertucht zullen gaan uitoefenen. Maar mag het een reden zijn, als de Kerk de leertucht aanvat, omdat zij haar terwille van haar karakter *moet* aanvatten, met angst en beven toe te zien en achter een veiligheid biedend muurtje te vluchten? Is het niet een wonder dat deze gebrekkige Kerk nog is, wat zij is en mogen en moeten we niet hopen dat haar de noodige kracht gegeven wordt, als zij aanvat wat zij moet doen?

Ten slotte in dit verband een woord over de artt. 69 en 70. Eerst over het laatste. Hervorming der belijdenis is noodig. Belijden kan echter alleen geschieden, indien de Kerk zich daartoe op een bepaald oogenblik geroepen voelt, indien zij het credo uitspreekt omdat zij het moet doen. Dit oogenblik kunnen wij niet kiezen. Bedenkt men deze beide dingen, dan is het duidelijk, waarom art. 70 in het Ontwerp is opgenomen. Het dient vooreerst om de Kerk bewust te maken, dat het oogenblik nadert, waarop zij deze ter hand moet nemen, om den drang te stimuleeren tot opnieuw formuleeren, om het oor te openen voor de teekenen der tijden en de vraag wakker te roepen of het oogenblik voor getuigen niet gekomen is.

In de tweede plaats wil art. 70 den weg wijzen, als dat oogenblik daar is, hoè de Kerk kan functionneeren; wil het Ontwerp zorgen, dat het de Kerk in volle breedte is — het niet enkele theologen zijn of machthebbers — die spreekt, hoè haar belijdenis

wordt vastgesteld. Men zou kunnen zeggen: als dat oogenblik er is, zal de weg wel gevonden worden. Men vergeet dan echter, dat er dan geen tijd is om te zoeken, dat er geen kracht verspild mag worden aan zaken van formeelen aard, dat het gevaar moet worden afgesneden, dat een bestuur een belijdenis zou opleggen. Een belijdenis komt nooit anders tot stand dan in strijd naar binnen of naar buiten of wellicht beide. Als die strijd noodig is, moeten de regels gereed liggen, waarnaar hij zal worden gevoerd.

Hervorming der belijdenis is nimmer een herziening, waarbij woord voor woord van het bestaande wordt bekeken en gecorrigeerd. Het is niet herziening. Het is inderdaad nieuwe vormgeving. Laat men het gewicht van deze dingen niet verkleinen door dat woord vorm alleen op de taal te betrekken. Het wezen der belijdenis is in de Schrift zelve gegeven, de Kerk zoekt in den loop der tijden den vorm, die haar past. *Hoe* die nieuwe belijdenis zal luiden — wij hebben er over te zwijgen. Alleen de Kerk kan hier spreken — en zij kan alleen spreken, als zij daartoe geroepen is. Wij moeten slechts de mogelijkheid scheppen — of wellicht beter, vergrooten en regelen — dat zij spreekt.

Met de liturgische formulieren staat het eenigszins anders. Zij staan niet geheel op de trap van de belijdenis. Zij doen dienst, zijn toegespitst op de sacramenten en het ambtswerk. Zij zijn mede werktuig van de Kerk. Aan haar kan dus wèl worden geschaafd — ook al zal men moeten bedenken, dat men daarbij met voorzichtigheid te werk moet gaan, dat veel van wat twintigste eeuwse ooren vreemd klinkt, ten slotte zijn goede reden heeft. Vergissen wij ons niet — dan wordt dat nu beter ingezien dan eenigen tijd geleden, is de waardeering voor doop- en avondmaal-formulier een stijgende. We mogen ons gelukkig prijzen, dat de 19e eeuw hier haar hand niet aan heeft geslagen. Niettemin is er dringend behoefte aan herziening, omdat thans ieder predikant zich zijn eigen vrijheid ten aanzien der formulieren veroorlooft en daardoor het liturgisch karakter van de Kerkelijke handelingen verloren gaat. Vandaar dat art. 69 de herziening mogelijk maakt, mogelijk en gemakkelijker dan de hervorming, waarin slechts de Kerk in haar volle breedte kan spreken.

Met de gespletenheid der tijden wordt rekening gehouden door het verplicht stellen van nieuwe formulieren — dat inderdaad in den aard der zaak zou liggen — van een meerderheid van twee derden afhankelijk te maken.

Tot zoover over art. 8 in verband met de artt. 69 en 70. Hieraan kan bespreking van het bezwaar van de Classicale vergadering als rechter worden vastgeknoopt. In het Ontwerp Kerkopbouw had de Classicale Vergadering ook een taak in zake leer-tucht, alleen was deze daar tot advies geven beperkt. (Art. 47 Concept K. O. over opzicht en tucht). Wij meenen dat het een

belangrijke verbetering is dat zij naar het Ontwerp zelve leertucht zal oefenen. Immers daardoor wordt haar *verantwoordelijkheid* opgelegd. De verantwoordelijkheid voor een advies is altijd een veel geringere dan die voor een beslissing — niet voldoende verantwoorde adviezen worden eerder gegeven dan niet voldoende verantwoorde uitspraken, zij kunnen niettemin veel kwaad doen. Prof. Brouwer wenscht, dat geen classicale vergadering einduitspraken zou mogen doen, als zij tot veroordeelen ter zake van de leer zou overgaan. Hierdoor wordt de uitspraak *toch* weer advies. Bovendien: waarom, indien de classicale vergadering veroordeelt en de betrokkene dat aanvaardt en zich onderwerpt, tot nieuwe behandeling te dwingen met al het pijnlijke voor hem, die ongelijk erkent? Meent men inderdaad, dat in belangrijke gevallen bezwaren ontstaan, als de zaak door den veroordeelde niet aan hoogere instantie onderworpen zal worden, een kans, die ons niet groot lijkt — dan moet op andere wijze een uitweg worden gevonden. Dit zou kunnen geschieden door de bij de Synode in te stellen Commissie voor de belijdenisvragen de bevoegdheid te geven om, indien het haar in het belang der Kerk wenschelijk voorkomt, van een uitspraak, maar dan zoowel van een vrijspraak als van een veroordeeling, in hooger beroep te gaan. Men laat dan aan de classicale vergadering en de provinciale Synode de rechtspraak, maar voorkomt de door Prof. Brouwer gevreesde mogelijkheid, dat onderling afwijkende uitspraken van de classis voor de Kerk bindende uitspraken zouden zijn. Voor de Commissie zou het belang van de Kerk eenig richtsnoer zijn — dat kan de eenige grond zijn, waarom een afgedane zaak, waarin de betrokkene berust, opnieuw aan een hooger rechter zou kunnen worden voorgelegd. Men vergelijkte het instituut van de cassatie in het belang der wet, die naar Nederlandsen Recht de Procureur-generaal bij den Hoogen Raad kan instellen.

Wij komen zoo tot een tweede amendement:

Tusschen artt. 64 en 65 reglement Kerkelijk Opzicht en Tucht wordt een artikel ingevoegd. Betreft de uitspraak van een Classicale Vergadering of van de Provinciale Synode een bezwaar wegens afwijking van de belijdenis der Ned. Herv. Kerk overeenkomstig art. 7, dan komt de bevoegdheid tot het instellen van hooger beroep behalve aan den bezwaarde ook toe aan de commissie voor belijdenis en liturgie bedoeld in art. 60 Alg. Reglement.

Dit hooger beroep moet worden ingesteld binnen zes maanden nadat de uitspraak in kracht van gewijsde is gegaan. Het geschiedt door schriftelijk bericht aan den secretaris of scriba van de vergadering tegen wier uitspraak hooger beroep wordt aangeteekend.

Een volgend punt, dat verdediging behoeft, is de bepaling van art. 25 sub 5: de bevordering van al, hetgeen het godsdienstig leven van de leden der gemeente kan verhoogen bijzonderlijk het-

geen kan strekken om met eerbiediging van *gewettigde* verscheidenheid de eenheid te bewaren.

Tegen het gebruik van het woord „gewettigd” had vooral Ir. Wolffensperger bezwaren. Wanneer is een verscheidenheid „gewettigd” luidt zijn vraag, een vraag, die ook Ds. Winkel stelde. Nu moet vooreerst opgemerkt dat er staat „gewettigd”, niet „wettig” en dat de vraag, die wel is gedaan, waar maakt de *wet* een scheiding, geen zin heeft. „Gewettigd” is hier alleen gebruikt om aan te duiden dat de verscheidenheid, die, zoodra zij verdeeldheid wordt onduldbaar is, ook binnen de Kerk op haar plaats is. We hebben van gedachten gewisseld of „toelaatbaar”, „geoorloofd” wellicht beter zouden zijn, maar juist omdat wij wilden doen uitkomen dat de verscheidenheid niet maar geduld wordt, maar in den aard der zaak zelve gelegen is, omdat deze er *moet* zijn, is behoud van het woord gewenscht. Niet *iedere* verscheidenheid en *toch* verscheidenheid. Hoever deze gaan kan is een zaak, die in een reglement niet kan en niet mag worden vastgelegd — het oordeel daarover zal de Kerk zelf later uitspreken.

Een kleinigheid in verband hiermede. De overgangsbepalingen bevatten in art. 1, sub b. denzelfden term, echter in eenigszins anderen zin. Daar staat: *b* of zij ernstige, door de in art. 25 sub 5 bedoelde verscheidenheid *gewettigde* gronden hebben. Daarvoor wordt beter gelezen: aan de bedoelde verscheidenheid *ontleende* gronden. De bedoeling is niet anders dan te verlangen dat de gronden, waarop de groep zich ter zijde stelt, aan de verscheidenheid — niet b.v. aan persoonlijke voorkeur voor een predikant — zijn ontleend.

Ook over die overgangsbepalingen moet nog een enkel woord worden gezegd. Men heeft zich beklaagd, dat de regeling voor wat in het Ontwerp Kerkopbouw de huisgemeenten heette naar de overgangsbepalingen is verwezen. Toch is dit principieel het eenig juiste. Laat ons voorop stellen, dat wat de veranderlijkheid betreft dit niet het minste verschil maakt. Ook de overgangsbepalingen kunnen slechts met $\frac{2}{3}$ meerderheid worden gewijzigd (art. 68). Art. 12 Ov. Bep. doet daaraan niet af. Ook indien de Synode na 10 jaar zou uitspreken dat zij niet moeten worden gehandhaafd, blijven zij wet, zoolang zij niet overeenkomstig art. 68 zijn afgeschaft. Het is een volkomen miskenning van de eenvoudige waarheid, dat wetsbepalingen steeds in het verband **van** het geheel moeten worden uitgelegd als men het tegendeel **uit** art. 12 Ov. Bep. wil afleiden.

Doch waarom hoort de regeling van de organisatie, die zich doelbewust onttrekt, in de Overgangsbepalingen? Het ligt juist in den samenhang van eenheid en verscheidenheid. Tusschen deze beide is altijd spanning. Is die er niet, dan is er groote kans van verslapping. Eenheid, die eenvormigheid zou worden, verdort — verscheidenheid, die al maar ruimer wil worden, verslapt. Is van

verscheidenheid niets te bespeuren — dan is de kans groot dat het kerkelijk leven afsterft. Is zij groot en staan de richtingen vriendelijk verdraagzaam naast elkaar, dan is er onvermijdelijk verzwakking van kerkelijk leven. Wie niet eigen overtuiging voor de ware houdt, heeft groote kans die overtuiging te laten varen, zij is stellig niet op geloof gegrond. Doch als de spanning te groot wordt, de een den ander niet meer *verdraagt* in den letterlijken zin, niet meer aanvaardt als mede-lid der Kerk, niet omdat hij wellicht gelijk, maar hoewel hij ongelijk heeft — als daaruit botsingen voortkomen, die tot ter zijde treden, eigen opzet buiten den normalen gang leiden — dan is de spanning te sterk geweest, moet de Kerk *als geheel* beiden trachten te behouden. Doch zij kan dat alleen onder de voorwaarde, dat dit *eigenlijk* anders zou moeten. Iedere erkenning van een groep als „huisgemeente“ is erkenning van een breuk, die er niet zou moeten zijn — zij het dat de schuld ligt bij de groep, zij het bij den Kerkeraad. Er is een tekortkoming, die overwonnen, een breuk, die geheeld moet worden. De verscheidenheid is in de Kerk gewettigd — de verscheidenheid, die tot het inslaan van eigen wegen leidt, is een fout. Een waarlijk sterke Kerk kent niet zulke verscheidenheid. In onze Ned. Herv. Kerk is zij thans wèl aanwezig. Wij moeten waken dat de banden, die de leden samenhouden, niet breken. Wij moeten ze thans wat slapper spannen dan eigenlijk behoort — daarom Overgangsbepalingen.

Doch de toepassing dezer Overgangsbepalingen is aan art. 8 A.R. gebonden. Als voor de leertucht is ook hier dat artikel fundamenteel. Het stelt de grenzen, waarbinnen de groep heeft te blijven, die de stelling poneert, dat zij door de macht der in de gemeente toonaangevende opvattingen de haar binnen de Kerk toekomende plaats niet kan vinden.

Ten slotte zijn nog twee punten te behandelen, door Prof. Brouwer ter sprake gebracht. Ten eerste de wenschelijkheid voor kerk-visitatoren en moderatoren secundi aan te wijzen. Wij zijn daarvan niet overtuigd. Het aantal voor deze functie geschikte personen zal waarlijk niet groot zijn. Keuze van secundi heeft licht tengevolge aanwijzing van personen, die men liever niet primus wil hebben en die toch, als zij eenmaal aangewezen zijn en er een vacature komt, moeilijk kunnen worden gepasseerd. Waarneming der functie — als ontworpen — door de kerkvisitatoren voor elkaar, invallen van één der visitatoren voor den moderator schijnt ons beter. Dat dit punt niet van principieel belang is, behoeft waarlijk geen betoog.

En dan de benoembaarheid van de vrouw tot diaken. Het is te betreuren dat Prof. Brouwer hier het emotioneele en emotie-wekkende woord „reactionnair“ gebruikt — dit te meer, nu hem erop gewezen is dat de bepaling, gelijk zij in het Ontwerp der

Synodale Commissie voorkomt, is overgenomen uit het mede door Prof. Brouwer ondertekend Rapport van Kerkopbouw. De aanhef van art. 31 luidt juist als die van art. 29 ontwerp Kerkopbouw. De motiveering is dezelfde. De Synodale Commissie had zich aan haar opdracht te houden, te arbeiden op den grondslag van het accoord. Zij heeft zoo min mogelijk aan het bestaande geraakt. Waar een recente uitspraak der Synode omtrent de vrouw-diaken ter tafel is, scheen het onjuist, dit vraagstuk weder aan de orde te stellen.

Ergoer nog is, dat in de toelichting van Prof. Brouwer wordt gesproken van bepalingen, die thans niet in het Reglement voorkomen. De beperking der benoembaarheid tot diaken-ouderling tot de mannen-lidmaten staat in het tegenwoordige Reglement art. 17.

Wij meenen, dat daarmee althans *dit* bezwaar wel is afgedaan.

Wij zijn ons overigens bewust, dat dit stuk geenszins het onderwerp in zijn volle breedte behandelt. Daartoe ontbrak tijd en gelegenheid. De strekking van dit geschriftje is geen andere, dan enkele bezwaren te bespreken en te weerleggen, de bezwaren vooral van hen, die ondanks hun grieven veel goeds in het Ontwerp erkenden, die toch eigenlijk in veel onze medestanders zijn. Hun wilden wij onze bedoelingen nog eens uiteen zetten. Wij zouden ons zoo verheugen als wij hen mochten overtuigen, want wij staan achter dit Ontwerp, niet omdat het ons werk is, maar omdat wij waarlijk meenen, dat een reorganisatie in den door ons ontworpen zin voor de Kerk noodzakelijk is.

Ik zeg hier „wij”, ik bedoel daarmee degenen, die zich thans in het Comité voor de reorganisatie hebben vereenigd. Ik schrijf dit stuk krachtens hun opdracht. Het is ons gezamenlijk streven, dat hier is uitgesproken. Persoonlijk neem ik de volle verantwoordelijkheid er voor op mij, maar ik vertrouw op de kracht, die ons *gezamenlijk* werd geschonken.

